

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ

©2024 ПАНЧЕНКО В. А.

УДК 65.012.8
JEL Classification: D20; D21; J28; L93

Панченко В. А.

Методичні засади аналізу та забезпечення економічної безпеки підприємств авіаційної галузі

У статті повернуто увагу до проблематики управління і забезпечення сталого стабільного функціонування й розвитку підприємств, які спеціалізуються на наданні послуг авіатранспортних перевезень пасажирів і вантажів. Метою статті є узагальнення та подальший розвиток теоретико-методичних і прикладних засад аналізування та забезпечення економічної безпеки підприємств авіаційної галузі. Надано авторське визначення поняття економічної безпеки підприємств авіаційної галузі. Констатовано, що провідними аспектами цього поняття є стан захищеності та реалізації економічних інтересів стейкхолдерів від внутрішніх і зовнішніх загроз, реалізації завдань функціонування і розвитку підприємств. Ідентифіковано специфічні характеристичні ознаки економічної безпеки підприємств авіаційної галузі, що має свою специфіку порівняно з іншими видами економічної діяльності. Проаналізовано такі елементи економічної безпеки підприємства авіаційної галузі, як змістова характеристика безпеки, її поняття, складові, методика аналізування, ідентифікація ризиків та загроз, побудова системи управління та гарантування безпеки. Показано, що алгоритм аналізування економічної безпеки авіатранспортних підприємств передбачає проходження наступних етапів: встановлення мети, розрахунок показників поточного стану, формування індикаторів і встановлення їх граничних значень, оцінка внутрішніх і зовнішніх загроз, проведення ресурсно-функціонального аналізу, формування висновків і планування заходів з посилення економічної безпеки підприємств авіаційної галузі. Визначено стратегії та форми політики забезпечення економічної безпеки підприємств авіаційної галузі. Йдеться про такі аспекти, як внутрішнє інституційно-правове забезпечення управління безпекою, інституціалізована система управління якістю в сфері гарантування економічної безпеки підприємств авіаційної галузі, стратегія і тактика, форма управління безпекою (договірна, матрична, комплексна), система інституційно-організаційних, економічних та інформаційних механізмів і засобів.

Ключові слова: управління підприємствами, авіатранспортна галузь, економічна безпека, механізми управління та забезпечення, ризики та загрози, методика аналізу й оцінки.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2024-2-174-180>

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 10.

Панченко Володимир Анатолійович – доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту авіаційної діяльності, Львівська академія Національного авіаційного університету (вул. Степана Чобану, 1, Кропивницький, 25005, Україна)

E-mail: op_panchenko@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0958-7752>

Researcher ID: AFF-7431-2022

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57203141806>

UDC 65.012.8
JEL Classification: D20; D21; J28; L93

Panchenko V. A. The Methodical Principles of Analyzing and Ensuring the Economic Security of Enterprises in the Aviation Industry

The article draws attention to the problems of management and ensuring sustainable stable functioning and development of enterprises specializing in the provision of air transportation services for both passengers and cargo. The aim of the article is to generalize and further develop the theoretical, methodological and applied foundations of analysis and ensuring the economic security of enterprises in the aviation industry. The author's own definition of the concept of economic security of aviation industry enterprises is provided. It is stated that the leading aspects of this concept are the state of protection and implementation of economic interests of stakeholders from internal and external threats, implementation of tasks of functioning and development of enterprises. The specific characteristic features of the economic security of enterprises in the aviation industry, which has its own specificity in comparison with other types of economic activity, have been identified. Such elements of economic security of an enterprise in the aviation industry as the content characteristics of security, its concepts, components, methods of analysis, identification of risks and threats, construction of a management system and security assurance are analyzed. It is shown that the algorithm for analyzing the economic security of air transport enterprises involves the following stages: setting a goal, calculating indicators of the current state, forming indicators and setting their limit values, assessing internal and external threats, conducting a resource-functional analysis, forming conclusions and planning measures to strengthen the economic security of aviation industry enterprises. Strategies and forms of policy for ensuring the economic security of aviation industry enterprises are defined. The author considers such aspects as internal institutional and legal support of security management, institutionalized quality management system in the field of ensuring the economic security of aviation industry enterprises, strategy and tactics, form of security management (contractual, matrix, complex), system of institutional and organizational, economic and information mechanisms and means.

Keywords: enterprise management, air transport industry, economic security, management and support mechanisms, risks and threats, methods of analysis and evaluation.

Fig.: 1. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 10.

Panchenko Volodymyr A. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Professor of the Department of Aviation Management, Flight Academy of the National Aviation University (1 Stepana Chobanu Str., Kropyvnytskyi, 25005, Ukraine)

E-mail: op_panchenko@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0958-7752>

Researcher ID: AFF-7431-2022

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57203141806>

Вступ. Сьогодні підприємства авіаційної галузі України не здійснюють перевезення пасажирів і вантажів, причиною чого є повномасштабна війна та воєнні ризики як знищення самих підприємств, так і їх транспортних засобів, матеріально-технічної і техніко-технологічної бази, інфраструктури, персоналу, інших активів, так і можливо-го завдання обстрілів під час безпосереднього здійснення авіатранспортних перевезень. Однак по завершенні воєнних дій очікується масштабна повоєнна відбудова країни, економіки і територій, що, беззаперечно, буде супроводжуватися активним відновленням авіаційних перевезень.

Підприємства авіаційної галузі в існуючих обставинах перебувають у скрутному становищі. По суті, це законсервовані об'єкти, які очікують завершення етапу повного припинення бездіяльності (на території України), відновлення виробничо-господарської діяльності, нарощення фінансових операцій, отримання доходів і започаткування трендів до відновлення фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності.

Таким чином, стан економічної безпеки вітчизняних підприємств авіаційної галузі вже на тепер критично низький. З іншого боку, зараз складно прогнозувати коли саме вони відновлять діяльність і хоча б якимось чином працюватимуть на покращення власних фінансово-економічних та господарських позицій.

З огляду на зазначене, особливої актуальності набувають питання подальшого розвитку теоретико-методичних засад і формування дієвих методичних рекомендацій з аналізування стану і визначення інструментарію зміцнення економічної безпеки підприємств авіаційної галузі України.

Аналіз останніх літературних джерел довів високу актуальність та необхідність подальших досліджень у сфері формування методико-прикладних засад зі забезпечення економічної безпеки підприємств авіаційної галузі національної економіки.

Враховуючи достатньо високий рівень економіко-господарської турбулентності, що супроводжує розвиток економіки України практично на всьому етапі її новітньої незалежності, актуалізація уваги (в науковому дискурсі) до проблематики економічної безпеки підприємств всіх без виключення видів економічної діяльності не викликає подивувань. Вже до класиків досліджень в цій сфері з боку вітчизняних науковців можна справедливо віднести Н. Бабіну та Н. Зачосову [1, с. 185–206], Т. Васильціва, Р. Лупака і В. Зайченка [2, с. 45–64], Я. Базилюк, С. Давиденка, Д. Венцовського [5, с. 15–24] та інших дослідників.

Достатньо новими і науково вагомими можна трактувати результати пошукувань М. Кизима, Ю. Іванова, І. Губаревої [8, с. 7–18], І. Колодяжної, К. Букріна [9, с. 135–

140] та інших дослідників, які здійснили вагомий внесок у розвиток методології аналізування економічної безпеки суб'єктів господарювання, у тому числі підприємств сектора авіаційних перевезень.

До того ж багато напрацьовано й у сфері менеджменту екосистеми. Це, наприклад, результати досліджень Т. Васильціва, О. Мульської і В. Зайченка [3, с. 11–19] (в частині врахування інвестиційно-інноваційного аспекту у забезпеченні економічної безпеки підприємств), Ю. Шопської [4, с. 115–120] (щодо управління безпекою на регіональному рівні), К. Зайченка, Н. Діми [6] (відносно формування системи економічної безпеки підприємств), Н. Карачини, В. Семцова, В. Мирончука, М. Бальзан [7, с. 28–33] (в аспекті ідентифікації місця економічної безпеки в системах розвитку та стійкості суб'єкта господарювання), Н. Краснокутської, Г. Коптевої [10, с. 14–19] (відносно уточнення ролі і завдань управління провідною складовою економічної безпеки підприємства – фінансовою).

Водночас специфіка функціонування та розвитку підприємств авіаційної галузі, з огляду на її вплив на параметри економічної безпеки, стійкості і життєздатності її суб'єктів, досліджена далеко не повною мірою. Отже, подальші наукові пошукування в цій сфері дозволяють розвивати як теоретико-методичні засади управління економічної безпеки підприємств у цілому, так і досліджуваної галузі національної економіки зокрема.

Метою статті є узагальнення та подальший розвиток теоретико-методичних і прикладних засад аналізування та забезпечення економічної безпеки підприємств авіаційної галузі.

Результат. На правду, економічна безпека підприємств та організацій – доволі атрактивний об'єкт досліджень в економіці. Велика кількість публікацій присвячена проблемам економічної безпеки на макроекономічному рівні. Це питання національної (як стану захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх викликів і загроз) та безпосередньо економічної (як міри захисту інтересів національного господарства в економічній сфері від ризиків і загроз, досягнення належного рівня конкурентоспроможності економіки та реалізації її місця в системі міжнародного поділу праці) безпеки держави і її національної економіки.

Позаяк, не обділений увагою й предмет економічної безпеки на рівні підприємств та суб'єктів господарювання. Є багато результатів наукових досліджень у цій царині, які розкривають теоретико-методичні та методико-прикладні аспекти сутності, функціонально-структурних характеристик безпеки, методики її аналізування, ідентифікації викликів, ризиків і загроз, стратегічних і тактичних механізмів, інструментів та засобів забезпечення чи зміцнення.

Отже, якщо ж говорити безпосередньо про економічну безпеку на рівні суб'єктів господарювання, то, по-перше, за результатами вивчення наукового дискурсу в цій сфері можна констатувати велику кількість відповідних публікацій, які в своїй сукупності формують вельми цілісну площину знань. Однак авіаційна галузь тут все ще достатньо обмежена і не досліджена.

По-друге, якщо говорити про найбільш затребувані і актуальні результати, то більшість дослідників, мабуть, схиляються до важливості ідентифікації особливостей

економічної безпеки підприємств авіаційної галузі, оскільки розуміння таких і визначатиме вектори розвитку наукових знань про економічну безпеку підприємства у сфері авіаперевезень, методологію її аналізування та відповідні практики забезпечення (рис. 1).

Як на наш погляд, достатньо прогресивною слід вважати й специфіку моніторингу та аналізування рівня, стану, структури, динаміки економічної безпеки підприємств авіаційної галузі. Такий висновок має у своєму підґрунті ще мінімум кілька аспектів:

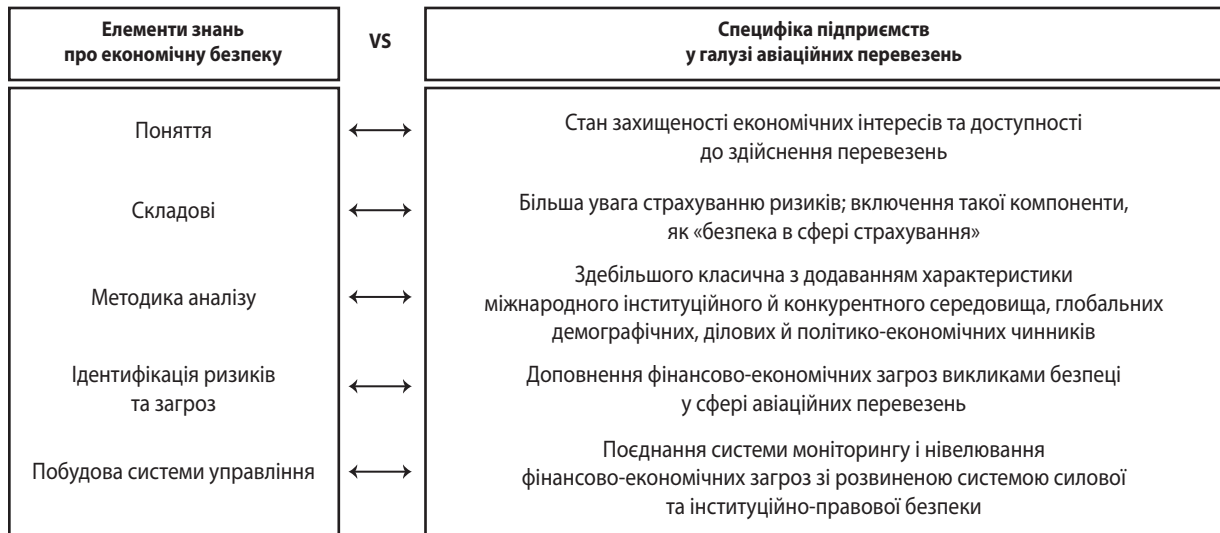

Рис. 1. Специфіка економічної безпеки підприємств у галузі авіатранспортних перевезень

Джерело: авторська розробка

- тут далеко не меншої ваги мають аспекти фінансово-економічної стійкості та ефективності, захищеності від внутрішніх і зовнішніх фінансово-економічних викликів, ризиків і загроз;
- тут значно актуалізуються проблеми / завдання суто страхового характеру (йдеться про страхування пасажирів, вантажів, авіатранспортних засобів, ризиків форс-мажорних обставин тощо) і їх слід передбачати й включати до розрахунків;
- тут має враховуватися більшість суто прогностичних аспектів – змін у параметрах економічної безпеки, тоді як у традиційних видах економічної діяльності – більше тенденційних;
- тут особливості й в індикаторах аналізування економічної безпеки підприємств авіаційної галузі, як от – ефективність діяльності авіатранспортних підприємств (авіакомпаній та обслуговуючих суб'єктів господарювання), якості та повноцінності використання авіатранспортної інфраструктури, якості й безпеки перевезень, які підтверджуються міжнародними стандартами якості й безпеки послуг, розвиток технологій надання транспортних і суміжних послуг, якості кваліфікації авіаційного персоналу та проходження ним міжнародної сертифікації;
- тут критично важливим в сенсі економічної стійкості і надійності стають питання матеріально-

технічного забезпечення, техніко-технологічної бази та систем логістики, коли авіатранспортні підприємства вельми залежні від налагодження власних внутрішніх і зовнішніх логістико-господарських технологічних процесів.

До не менш важливих особливостей, які підлягають оцінюванню, а в подальшому й забезпеченню, відносяться модернізація технічного й технологічного забезпечення, зростання кількісних і покращення якісних і вартісних характеристик діяльності авіатранспортних підприємств; покращення позицій підприємств у міжнародних авіаційних коридорах, зростання можливостей та раціональне використання транзитного потенціалу; покращення комунікацій та взаємодії з підприємствами інших видів транспорту, розвиток мультимодальних перевезень, збільшення обсягів використовуваних інноваційних технологій, дотримання вимог інституційного забезпечення щодо міжнародних правил ціноутворення, якості та безпеки авіаперевезень, запровадження більш ефективних і прогресивних технологій, модернізації техніко-технологічної бази вітчизняних авіакомпаній з слабшими конкурентними позиціями.

Одним з важливих аспектів під час оцінювання економічної безпеки підприємств будь-якого виду діяльності, у т. ч. галузі авіаційних перевезень, є методична послідовність аналізування стану, рівня і динаміки безпеки підприємства, що зазвичай є такою:

1. Встановлення мети оцінювання (оцінювання рівня чи стану безпеки; виявлення загроз; оцінювання життєздатності).
2. Розрахунок показників поточного фінансово-економічного стану і формування висновків щодо ефективності функціонування, використання ресурсів, ресурсної забезпеченості.
3. Підбір сукупності індикаторів і встановлення їх граничних значень (інколи – середньогалузевих).
4. Порівняння фактичних значень індикаторів з граничними.
5. Оцінка внутрішніх і зовнішніх загроз і формування висновків щодо перспектив фінансово-економічного розвитку підприємства.
6. Проведення ресурсно-функціонального аналізу.
7. Оцінка схильності до банкрутства.

8. Визначення зміни ринкової вартості підприємства.
9. Формування висновків і планування заходів з посилення економічної безпеки підприємств авіаційної галузі.

Комплексний підхід до аналізування економічної безпеки підприємств авіаційної галузі можна представити у вигляді наступної системи індикаторів (табл. 1). Таким чином, можна констатувати, що підходи до аналізування й оцінювання економічної безпеки підприємств авіаційної галузі дають визначення не конкретного узагальненого значення рівня безпеки, а лише характеристики її стану, причому діагностика міри входження у небезпечну зону здійснюється різними методами та з використанням різних показників-індикаторів, що виключає загальноприйняті методичні підходи до аналізування, наприклад, виробничо-господарського стану та ефективності підприємства.

Таблиця 1

Система індикаторів оцінювання економічної безпеки підприємств авіаційної галузі

Напрями	Субіндекси безпеки	Індикатори економічної безпеки	Характеристика індикаторів
1	2	3	4
Фінансово-економічний	Інвестиційна	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Рівень довгострокових фінансових інвестицій в активах; ▪ рівень поточних інвестицій в активах; ▪ коефіцієнт ефективності інвестицій; ▪ рівень реінвестування прибутку; ▪ рівень зносу основних засобів 	Значення індикаторів відображають забезпеченість підприємств авіаційної галузі інвестиційними ресурсами та ефективність використання інвестиційної капіталу
	Кредитна	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Коефіцієнти: ▪ оборотності заборгованості; ▪ ліквідності; ▪ платоспроможності; ▪ фінансової стабільності; ▪ рівень заборгованості за кредитами 	Характеризують рівень фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності суб'єктів авіаційної галузі
	Боргова	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Частка боргових зобов'язань в обсягах доходу; ▪ фінансова стійкість; ▪ рівень платежів; ▪ міра прострочених боргових зобов'язань 	Відображають обсяги та рівень боргової залежності підприємств галузі авіаційних перевезень
	Господарська	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Доходовіддача та прибуток; ▪ продуктивність; ▪ оборотність активів; ▪ фондівіддача; ▪ рентабельність 	Вказують на ефективність використання ресурсного забезпечення та в цілому на господарську ефективність у бізнесі
Виробничо-технологічний	Страхова	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Рівень заборгованості зі страхування у зобов'язаннях; ▪ коефіцієнт самострахування; ▪ міра страхування майна; ▪ рівень щільності страхування; ▪ сума страхових виплат 	Засвідчують обсяги та щільність страхування майна підприємств авіаційної галузі
	Виробнича	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Динаміка обсягів перевезень вантажів та пасажирів; ▪ рівень завантаження виробничих потужностей; ▪ витратомісткість послуг авіаційних перевезень 	Вказує на масштаби господарювання авіатранспортних підприємств та наявність тенденцій до їх зростання

Закінчення табл. 1

1	2	3	4
Розвитковий	Інноваційно-технологічна	<ul style="list-style-type: none"> Міра впровадження інновацій (у доходах); доходовіддача витрат на інновації, дослідження; частка бізнес-процесів, які відбуваються зі застосуванням технологічних інновацій 	Є свідченням інноваційної активності та інноваційного розвитку, рівня технологічної підприємств з надання послуг авіаперевезень

Водночас у частині управління економічною безпекою підприємств авіатранспортної галузі провідна значущість відводиться такому поняттю, як економічний механізм. Саме на засадах формування і реалізації відповідного механізму можливо якнайкращим чином і якнайбільш системно підійти до забезпечення підприємств авіатранспортної галузі. Отже, доцільно констатувати, що механізм забезпечення економічної безпеки підприємств авіатранспортної галузі потрібно трактувати як сукупність інструментів і засобів менеджменту, а також суб'єктів і об'єктів управління, важелів, ресурсного забезпечення, які в своїй сукупності утворюють єдину цілісну систему з властивою їй послідовністю подій, здійснення яких у підсумку приводить до досягнення генеральної мети впровадження відповідного механізму.

Напрямами політики забезпечення економічної безпеки підприємств авіатранспортної галузі є якісне управління (як процес аналізу, планування, організації, мотивації та контролю) та регулювання (як оперативне коригування параметрів аналізованої системи в цілях її повернення на необхідну траєкторію функціонування і розвитку). При цьому підприємства застосовують комплекс методів (економічних, адміністративних, індикативно-планових) і інструментів, інституційні засоби та вплив на внутрішньогосподарське управління фінансово-економічним станом суб'єктів господарювання галузі.

Базовим критерієм в управлінні економічною безпекою підприємств авіатранспортної галузі, за якими стійкість фінансово-економічного стану є комплексною характеристикою поточного стану економічних ресурсів підприємства у їх функціональній залежності від результатної діяльності, є синтетичний показник, який базується на інтегральному показнику економічної стійкості з урахуванням зміни індикатора економічної доданої вартості.

Для оцінювання економічної безпеки підприємств авіатранспортної галузі слід застосовувати методичні положення для обчислення інтегрального показника економічної безпеки, який базується на методиці розрахунку середньозваженої величини з урахуванням обраних критеріїв, вагових коефіцієнтів щодо значущості окремих критеріїв, нормованих (стандартизованих) значеннях часткових одиничних показників, які забезпечують переведення обраних критеріїв оцінки до єдиної системи вимірювання.

Для інкрустації в синтетичний показник економічної безпеки підприємств авіатранспортної галузі слід використовувати методичні засади модифікації показника економічної доданої вартості з обґрунтуванням необхідних коригувань фінансових результатів операційного прибутку та методіку його інтеграції з пропонованим інтегральним показником економічної стійкості господарської системи.

Дослідниками проблематики управління економічною безпекою підприємств авіатранспортної галузі переважно робиться висновок, що методика адекватного економічного інструментарію для таких цілей повинна не лише забезпечувати більш об'єктивні результати аналізу поточного стану, але й встановлювати потенціал майбутнього (прогнозного) фінансово-економічного стану системи суб'єкта господарювання. Оскільки сучасне уявлення про ефективність функціонування економічних систем, і, відповідно, стійкість їх фінансово-економічного стану суттєво змінилися, то ефективні у минулому інструменти управління стали у переважній більшості неідеальними. Різноманітні підходи до характеристики і змістовності поняття стійкості фінансово-економічного стану, адекватності їм методичного базису спричиняють формування принципово різних аргументацій щодо функціонально орієнтованих концепцій управління.

Адекватна система управління економічною безпекою підприємств авіатранспортної галузі України, виходячи із їх реального стану та наявного потенціалу розвитку, повинна ґрунтуватися на кругообороті капіталу. Відповідно до основних фаз відтворювального циклу (фінансової та виробничо-господарської діяльності) насамперед реалізуються методи управління фінансово-економічною та виробничо-господарською стійкістю. При цьому можна зазначити, що чіткого позиціонування дефініцій фінансово-економічної стійкості як відтворювального процесу в рамках конкретних концепцій управління не розроблено, не конкретизовано її місце в системах менеджменту. Попри те, сам відтворювальний процес не може бути розглянутий у відриві від підприємства; окремі фази відтворювального процесу виступають елементами системи управління і повинні бути розглянуті в сукупності з нею.

Вважається, що у суворо науково-теоретичному плані поняття «стійкість» використовується стосовно до стану рівноваги динамічної системи. Саме таке позиціонування цих категорійних понять слід приймати для формулювання концептуальної основи управління економічною безпекою підприємств авіатранспортної галузі. При цьому до уваги береться той факт, що рівноважний стан буде стійким, якщо відхилення порівняно із планованими у кожній із сфер діяльності є незначними, демонструючи намічену траєкторію (підтримувати намічений режим функціонування), незважаючи на зовнішні дестабілізаційні фактори.

Загалом вважається, що підтримка економічної безпеки підприємств авіатранспортної галузі (концепцій управління фінансово-економічним станом) господарської системи у процесі кругообороту капіталу забезпечується дотриманням таких основних принципів: набуття певного рівня прибутковості використовуваного капіталу; забез-

печення певного рівня динамізму функціонування капіталу (оборотність); підтримка ліквідності функціонуючого капіталу на оптимально-необхідному рівні; формування інвестиційної привабливості і кредитоспроможності (маневрування показником незалежність стосовно залученого капіталу).

Для подолання обмеженості процесів встановлення економічної безпеки підприємств авіатранспортної галузі поряд з формалізованими фінансовими показниками потрібно враховувати інші економічні індикатори, які в сукупності надають змогу більш об'єктивно оцінити стійкість фінансово-економічного стану аналізованої господарської системи. Крім суто фінансової стійкості, у розрахунок пропонується включати ще й організаційно-кадрову, виробничу, маркетингово-логістичну та інноваційну складові. За кожною складовою визначається інтегральний (зведений індикатор), обчислений за вагомістю кожного коефіцієнтного співвідношення у групі. Зважені показники дають змогу з вищим рівнем об'єктивності встановити рівень економічної безпеки підприємств авіатранспортної галузі.

Висновки. Забезпечення економічної безпеки підприємств авіаційної галузі – одна з провідних засад у системі стратегічного і тактичного менеджменту функціонування й розвитку, забезпечення стійкої життєздатності підприємств авіаційної галузі.

Економічну безпеку підприємств авіаційної галузі слід трактувати як стан захищеності та реалізації економічних інтересів їх стейкхолдерів, захищеності від внутрішніх і зовнішніх господарських загроз, реалізації завдань функціонування й розвитку підприємств. При тому економічна безпека підприємств авіаційної галузі має свою специфіку порівняно з іншими видами економічної діяльності. Вона криється в таких елементах – характеристиках безпеки, як поняття, складові, методика аналізування, ідентифікації ризиків і загроз, побудова системи управління та гарантування безпеки.

До того ж під час формування й реалізації політики забезпечення економічної безпеки підприємств авіаційної галузі слід розробити та впровадити внутрішню інституційно-правове забезпечення управління безпекою, розробити та інституціалізувати систему управління якістю у сфері гарантування економічної безпеки підприємств авіаційної галузі, визначитися зі стратегією і тактикою її забезпечення, обрати форму управління безпекою (договірна, матрична, комплексна), підготувати й впровадити систему інструментів та засобів за (1) інституційно-організаційним, (2) економічним, (3) інформаційним механізмами.

Перспективним напрямом подальших досліджень у цій сфері є удосконалення методики моніторингу стану економічної безпеки підприємств авіаційної галузі в умовах викликів, ризиків і загроз, системної кризи, обумовленої повномасштабною війною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабіна Н. О., Зачосова Н. В. Економіко-фінансова безпека підприємств України як елемент фінансової безпеки держави в контексті інтеграційних процесів. Управлінський аспект забезпечення фінансової безпеки України : колективна моно-

графія за ред. О. В. Черевка. Черкаси : Вид. Ю. А. Чабаненко, 2019. С. 185–206.

2. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Зайченко В. В. Економічна безпека та фінансові розслідування: концепти, прагматика, інструментарій забезпечення : кол. моногр. / за заг. ред. О. І. Вітчар. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. С. 45–64.

3. Васильців Т. Г., Мульська О. П., Зайченко В. В. Розвиток трансферу інновацій і ринку інтелектуальної власності: проблеми і перспективи для підприємництва в Україні. *Підприємництво і торгівля*. 2022. Вип. 34. С. 11–19.

4. Васильців Т. Г., Шопська Ю. К. Методико-прикладні аспекти формування регіональної політики забезпечення фінансової безпеки сектора малого підприємництва. *Modeling the Development of Economic Systems*. 2022. № 3. С. 115–120.

5. Економічна безпека України в умовах гібридної агресії : аналіт. доп. / [Я. Б. Базиліук, С. В. Давиденко, Д. Ю. Венцковський та ін.]. Київ : НІСД, 2020. 84 с.

6. Зайченко К. С., Діма Н. І. Економічна безпека підприємства: сутність та роль. *Ефективна економіка*. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8900>

7. Карачина Н. П., Семцов В. М., Мирончук В. М., Бальзан М. В. Економічна безпека підприємства у термінологічному ланцюгу «Розвиток – стійкість – ефективність». *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 10 (21). С. 28–33.

8. Кизим М. О., Іванов Ю. Б., Губарева І. О. Оцінювання рівня економічної безпеки України та країн Європейського Союзу. *Економічна безпека: теорія, практика, управління*. 2019. Вип. 4. С. 7–18.

9. Колодяжна І. В., Букріна К. А. Економічна безпека в системі сталого функціонування підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Вип. 23. Ч. 1. С. 135–140.

10. Краснокутська Н. С., Коптева Г. М. Дефініція поняття «фінансова безпека підприємства»: основні підходи та особливості. *Бізнес Інформ*. 2019. №7. С. 14–19.

REFERENCES

Babina, N. O., and Zachosova, N. V. "Ekonomiko-finansova bezpeka pidpriemstv Ukrainy yak element finansovoi bezpeky derzhavy v konteksti intehratsiinykh protsesiv" [Economic and Financial Security of Ukrainian Enterprises as an Element of the State's Financial Security in the Context of Integration Processes]. In *Upravlinskyi aspekt zabezpechennia finansovoi bezpeky Ukrainy*, 185–206. Cherkasy: Vyd. Yu. A. Chabanenko, 2019.

Bazyliuk, Ya. B. et al. *Ekonomichna bezpeka Ukrainy v umovakh hibrydnoi ahresii : analit. dop.* [Economic Security of Ukraine in Conditions of Hybrid Aggression: Analytical Report]. Kyiv: NISD, 2020.

Karachyna, N. P. et al. "Ekonomichna bezpeka pidpriemstva u terminolohichnomu lantsiuhu «Rozvytok - stiikest - efektyvnist»" [Economic Security of the Enterprise in the Terminological Chain "Development - Sustainability - Efficiency"]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 10(21) (2021): 28–33.

Kolodiazna, I. V., and Bukrina, K. A. "Ekonomichna bezpeka v systemi staloho funktsionuvannia pidpriemstva" [Economic Security in the System of Sustainable Functioning of the Enterprise]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya : Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, vol. 1, no. 23 (2019): 135–140.

Krasnokutska, N. S., and Koptieva, H. M. "Definitsiia poniattia «finansova bezpeka pidpriemstva»: osnovni pidkhody ta osoblyvosti" [The Definition of "Financial Security of Enterprise": The Basic Approaches and Features]. *Biznes Inform*, no. 7 (2019): 14-19.

Kyzym, M. O., Ivanov, Yu. B., and Hubarieva, I. O. "Otsiniuvannia rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy ta krain Yevropeiskoho Soiuzu" [Assessment of the Level of Economic Security of Ukraine and the Countries of the European Union]. *Ekonomichna bezpeka: teoriia, praktyka, upravlinnia*, no. 4 (2019): 7-18.

Vasyltsiv, T. H., and Shopska, Yu. K. "Metodyko-prykladni aspekty formuvannia rehionalnoi polityky zabezpechennia finansovoi bezpeky sektora maloho pidpriemnytstva" [Methodological and Applied Aspects of the Formation of a Regional Policy of Ensuring the Financial Security of the Small Business Sector]. *Modeling the Development of Economic Systems*, no. 3 (2022): 115-120.

Vasyltsiv, T. H., Lupak, R. L., and Zaichenko, V. V. *Ekonomichna bezpeka ta finansovi rozsliduvannia: kontsepty, prahmatyka, instru-*

mentarii zabezpechennia [Economic Security and Financial Investigations: Concepts, Pragmatics, Security Tools]. Ternopil: TNEU, 2019.

Vasyltsiv, T. H., Mulska, O. P., and Zaichenko, V. V. "Rozvytok transferu innovatsii i rynku intelektualnoi vlasnosti: problemy i perspektyvy dlia pidpriemnytstva v Ukraini" [Development of the Transfer of Innovations and the Intellectual Property Market: Problems and Prospects for Entrepreneurship in Ukraine]. *Pidpriemnytstvo i torhivlia*, no. 34 (2022): 11-19.

Zaichenko, K. S., and Dima, N. I. "Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist ta rol" [Economic Security of the Enterprise: Essence and Role]. *Efektivna ekonomika*. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8900>

Стаття надійшла до редакції 06.06.2024 р.
Статтю прийнято до публікації 20.06.2024 р.